

рівнем їх організації. Вивчення педагогічних колективів супроводжується механізмами психологічного захисту та ефектами «соціальної бажаності», це спонукає до перегляду методології, добору відповідних методик при плануванні таких досліджень.

Література:

1. Горностай, П. (Ред.), (2013). Процеси ідентифікації особистості в малій групі: досвід теоретичного та емпіричного дослідження: практичний посібник. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соціальної та політичної психології. Кіровоград: Імекс-ЛТД.
2. Кличковський, С. (2017). Теоретико-методологічний аналіз поняття «соціально-психологічний клімат». Український психологічний журнал. № 2 (4).
3. Муліка, К. (2020). Психологічний зміст «ставлення» у складі конфліктологічної компетентності педагога. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 4, 108-116.
4. Тітов І. (2020) Синергетичні виміри особистості. Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи. Збірник наукових матеріалів V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції 27-28 квітня 2020. Полтава, 164-165.

УДК 159.923.2-053.81

ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Непокупна Ю. С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

podgorich577@ukr.net

Сучасне українське суспільство, має ринкову економічну спрямованість та знаходиться на шляху істотних якісних змін. Особистості для ефективного функціонування у суспільстві необхідно мати такі риси, які характеризують її економічну свідомість, як-то ініціативність, підприємливість, готовність до інновацій, готовність до ризику та конкуренції. Окрім того, вона повинна бути готовою до реалізації моделей ефективної економічної поведінки. Особливості економічної свідомості та економічної поведінки особистості обумовлені приналежністю до певної економічної культури. У зв'язку з цим особливо актуальним є питання про економічну соціалізацію особистості як процесу засвоєння та відтворення індивідом економічної культури, становлення і розвитку економічної свідомості та економічної поведінки особистості.

Мета дослідження – виділення і обґрунтування соціально-психологічних чинників економічної соціалізації особистості.

Методи дослідження – психодіагностичні методики: методика Г. Хофстеде для вимірювання культурної варіативності; опитувальник для вивчення цінностей Ш. Шварца; варіант методики М. Рокича «Ціннісні орієнтації»; опитувальник для виявлення ставлення до грошей А. Фернема; стандартизована програма дослідження економіко-психологічних характеристик особистості А. Л. Журавльова та Н. А. Журавльової; анкета по вивченню впливу цінностей культури на соціально-економічний розвиток Н. М. Лебедевої, А. Н. Татарка.

Результати проведених досліджень за методикою Г. Хофстеда дозволяють констатувати, що для студентів характерна трансформація цінностей: зміни спрямовані в бік підвищення значущості цінностей індивідуалізму, маскулінності та довгострокової орієнтації. Це означає орієнтацію на індивідуальний успіх, активність, амбіційність, планування майбутнього, що є необхідною базою для розвитку ринкових відносин та підприємництва.

Опитувальник Ш. Шварца дозволив встановити, що для студентів педагогічного університету характерними є цінності індивідуалістичної культури. На ціннісному рівні молоде покоління вже готове до життя в умовах ринкової економіки. Студенти вважають важливою широку соціальну відповідальність, що робить можливим демократичний розвиток України. Між цінностями студентів і дорослих виявлено значущі відмінності: якщо студентів вже однозначно можна віднести індивідуалістичного «полусу», то в ідентифікації старшого покоління існують серйозні проблеми, тому що їх цінності поєднують в собі і цінності колективізму і цінності індивідуалізму. Окрім того, існують проблеми і в соціалізаційних процесах, коли старше покоління самоусувається від передачі культурних норм, правил і цінностей молодому поколінню. Провідними цінностями серед молодого покоління є прагнення до незалежності та самостійності, у дорослого населення переважають цінності соціальної взаємодії і співпраці.

Варіант методики М. Рокича «Ціннісні орієнтації» в модифікації Д. А. Леонтьєва і В. А. Хащенко дозволив встановити, що економічні цінності не є для студентів ні метою, ні засобом для досягнення поставлених завдань. Найбільш значущими цінностями-цілями є здоров'я, сім'я і друзі, а цінностями-засобами – отримання освіти, компетентність і вольові зусилля. Але, на думку студентів, сучасне суспільство транслює їм, перш за все, важливість матеріальних цінностей.

При розгляді суб'єктивного економіко-психологічного статусу за стандартизованою програмою дослідження економіко-психологічних характеристик особистості А. Л. Журавльова та Н. А. Журавльової вдалося установити, що за час навчання у ЗВО відбувається зростання

самостійності молодих людей, розширення їх економічних потреб і запитів, що тягне за собою зниження суб'єктивної оцінки матеріального рівня, ступеня задоволення споживчих інтересів. Від першого до четвертого курсу оцінка студентами своїх можливостей у підвищенні прибутків зростає. До завершення навчання студенти усвідомлюють себе більш конкурентноспроможними на ринку праці, що суттєво впливає на підвищення економічної самооцінки. переважна більшість у студентів, незалежно від статі та віку, зорієнтована на підвищення прибутків, що свідчить про високий рівень економічної активності сучасної молоді. При визначенні економічних домагань студентства було встановлено, що велика частина студентів, незалежно від статі та віку, ідентифікують себе зараз із середнім (або нижче середнього) прошарком населення. У майбутньому така тенденція також переважає.

Власність оцінюється студентами як позитивне явище. Вона асоціюється з володінням приватним підприємством, нерухомістю, що приносить прибуток. Велика частина студентів хотіли б мати свою власність, причому в юнаків це бажання виражено сильніше, ніж у дівчат, окрім того, за час навчання у ЗВО ступінь бажання обзавестися власністю зростає. Хоча у юнаків та дівчат є тенденція працювати на підприємствах з державною формою власності, але остаточне ставлення юнаків і дівчат до підприємницької діяльності як до чесного, законного бізнесу або як до отримання прибутку будь-якими шляхами та методами не визначене. У ході дослідження було встановлено, що бідність, для юнаків і дівчат – це економічна неспроможність, що характеризується невизначеністю в майбутньому і пов'язана із станом залежності.

При оцінці студентами багатих і бідних людей було встановлено, що більш позитивно оцінюються багаті, ніж бідні. Беручи до уваги той факт, що сучасна українська молодь відноситься до індивідуалістичної культури, де багатство пов'язується з особистими досягненнями, активністю, діловитістю, підприємливістю, а бідність з лінню і фінансовою неграмотністю, стають зрозумілими більш позитивні оцінки багатих людей. Гроші сприймаються студентами, перш за все, як засіб задоволення потреб. Гроші відіграють важливу, але не головну соціальну та економічну роль. За час навчання в університеті зростає значимість грошей для студентів, що пов'язано з ростом актуальних економічних потреб старшокурсників, а також зростає сприйняття грошей як економічного ресурсу. Для юнаків гроші – це, перш за все, влада, а для дівчат – комфорт, хоча для тих та інших гроші асоціюються з розвагами. Середні значення за всіма показниками у дівчат вище, що свідчить про те, що дівчата перевершують хлопців у смисловій насиченості ставлення до грошей.

Опитувальник для виявлення ставлення до грошей А. Фернема показав, що респонденти розглядають гроші як засіб влади та переваги над іншими, висловлюють занепокоєння з приводу свого фінансового

становища, тому вважають за краще діяти економно при витрачанні грошових коштів і планувати витрати. Проте, спостерігається ірраціональність при здійсненні покупок і оплаті рахунків, респонденти можуть купувати речі, в яких не потребують, і виявляють велику щедрість в присутності інших людей, що пояснюється прагненням виглядати краще і більш впливовою в очах оточуючих.

Методика сценаріїв економічної поведінки Н. М. Лебедевої, А. Н. Татарка дозволяє оцінити взаємозв'язок економічної поведінки та соціальних установок. Серед переважаючих тенденцій в економічній поведінці виявлені установки на економічну самостійність, на довготривалу перспективу, на економічну активність і економність в споживчій поведінці, а також прийнятність використання кредитів у повсякденному житті. Головує пріоритет прибутку над законом, розподіл фінансової винагороди за справедливістю і пріоритет розміру винагороди над творчістю в роботі.

Афективний і поведінковий компоненти в більшості різних установок в економічній поведінці узгоджені, тобто емоційна та моральна оцінка особистістю економічних реалій в цілому не йде врозрід з конкретними діями в різних економічних ситуаціях.

В умовах становлення українського суспільства студентство як соціально-демографічна група є оновленим поколінням, яке йде по шляху нового, набуваючи при цьому, не лише позитивного досвіду. Труднощі економічної соціалізації сучасної молоді полягають у тому, що вона не може в повній мірі скористатися досвідом попереднього покоління, вихованого в умовах радянської ідеології. У процесі соціалізації студенти поступово засвоюють основний принцип ринкових відносин, якої б сфери він не торкався: «головне – ініціатива, підприємництво, пошук нового». Знання динаміки ціннісних і моральних орієнтацій молоді, тенденцій в розвитку її інтересів і потреб, їх соціокультурний аналіз допоможе знайти оптимальний варіант вирішення проблем економічної соціалізації сучасної молоді.

Література:

1. Соціально-психологічне забезпечення економічної соціалізації молоді: монографія / Н. М. Дембицька, І. К. Зубіашвілі, О. В. Лавренко, Т. І. Мельничук ; за ред. Н. М. Дембицької. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 346 с.
2. Соціально-психологічні проблеми становлення суб'єкта економічної соціалізації : монографія / Т. В. Говорун, Н. М. Дембицька, І. К. Зубіашвілі та ін.; за наук. редакцією В. В. Москаленко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 208 с.
3. Шевчук В. В., Непокупна Ю. С. Психологія і поведінка людини залежно від її ролі і функцій в економіці. *Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку* : зб наук.ст. учасників другої всеукр. наук-практ. конф. (Полтава, 9 квітня 2020 р.). Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2020. С. 236–241.